

Ptinella errabunda nieuw voor de Nederlandse fauna (Coleoptera: Ptiliidae)

OSCAR VORST

VORST, O., 1993. *PTINELLA ERRABUNDA* NEW TO THE FAUNA OF THE NETHERLANDS (COLEOPTERA: PTILIIDAE). – *ENT. BER., AMST.* 53 (12): 174-175.

Abstract: *Ptinella errabunda* is recorded for the first time from The Netherlands. Its recent spread over Europe is discussed. The spermathecae of *P. errabunda* and *P. aptera* are figured.

Poortstraat 55, 3572 HD Utrecht.

De soorten van het geslacht *Ptinella* meten minder dan 1 mm en behoren dan ook tot de allerkleinste kevers van de Nederlandse fauna. Uit Midden-Europa zijn een zestal soorten bekend (Lucht, 1987), waarvan er vier ook in ons land voor zouden komen (Brakman, 1966; Besuchet, 1971). Behalve *P. brittanica* Matthews, die voornamelijk in mollenesten wordt aangetroffen, zijn alle soorten te vinden onder de vermolmde schors van loof- en naaldbomen en in rottend hout (Koch, 1989), waar zij zich voeden met schimmels. De meeste soorten komen voor in twee vormen: een gevleugelde vorm (forma alata) met lange dekschilden en goed ontwikkelde ogen en een ongefleugelde vorm (forma aptera) waarbij de ogen kleiner zijn of zelfs ontbreken. De laatste is meestal de algemeenste van de twee.

Recentelijk zijn uit Groot-Brittannië maar liefst twee nieuwe *Ptinella* soorten beschreven: *P. errabunda* Johnson en *P. taylorae* Johnson (Johnson 1975, 1977). Dit zijn beide geïmporteerde soorten, evenals een derde soort die daar onlangs ontdekt werd: *P. cavelli* (Broun) (Johnson 1975). Waarschijnlijk zijn alle drie de soorten afkomstig uit Nieuw-Zeeland en recent door menselijk handelen in Europa beland. *Ptinella cavelli* en vooral *P. errabunda* zijn in Groot-Brittannië inmiddels wijdverbreid.

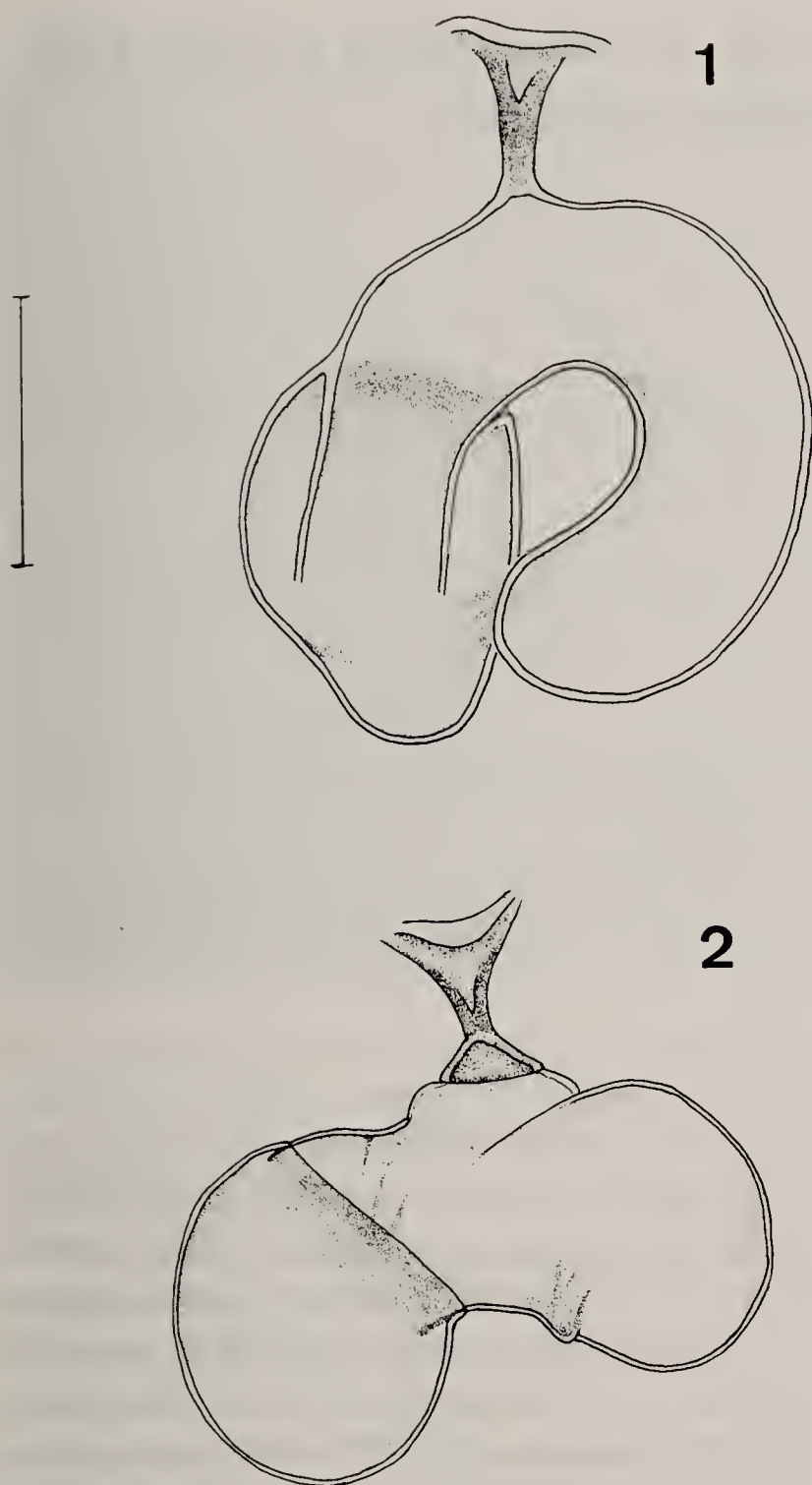
Op 10 november 1991 werden door mij een twintigtal exemplaren van *P. errabunda* gezeefd uit molm in een holle beuk op het landgoed Amelisweerd te Utrecht (Amersfoort

coördinaten: 138-453). Voor zover mij bekend, is dit de eerste keer dat deze soort in Nederland gevangen is (Brakman 1966; Huijbregts & Krikken 1985, 1988).

De eerste vondst van *P. errabunda* op het Europese vasteland werd in 1989 in Nordrhein-Westfalen gedaan (Lucht, 1992). In Groot-Brittannië dateren de oudste vondsten uit 1925. Op het moment is *P. errabunda* daar verreweg de algemeenste *Ptinella*-soort. Voor de komst van deze soort was dat *P. aptera* Guerin-Ménéville, die vergelijkbare habitats bewoont. In nog geen halve eeuw heeft *P. errabunda* de Britse eilanden veroverd, hierbij ongetwijfeld geholpen door het feit dat deze soort zich parthenogenetisch vermeerderd (Johnson, 1975). In ons land is dat nog niet het geval: van de acht keer dat ik in de afgelopen jaren vertegenwoordigers van het geslacht *Ptinella* ving ging het slechts één keer om *P. errabunda*, in alle andere gevallen betrof het *P. aptera*.

Beide soorten zijn het gemakkelijkst te onderscheiden aan de hand van de spermatheca van het vrouwtje (figs 1-2). Verder onderscheidt *P. errabunda* zich van alle andere Nederlandse *Ptinella*-soorten doordat de achterhoeken van het halsschild afgerond zijn. Bij de andere soorten zijn deze rechthoekig doordat de zijden van het halsschild voor de achterhoeken iets uitgerand zijn.

Beide soorten bewonen vergelijkbare milieus: ze zijn te vinden onder de meer of minder vermolmde schors van dode bomen, wanneer

Figs 1-2. Spermathecae van *Ptinella*. 1, *P. errabunda*; 2, *P. aptera* (schaallijn 50 µm).

deze nog vrij stevig aan de stam zit. Systematisch onderzoek naar de habitatkeuze in Groot-Brittannië liet zien dat beide soorten vaak samen voorkomen (Taylor, 1980). Onder schors van naaldbomen echter komt *P. errabunda* meestal alleen voor; *P. aptera* is vrijwel beperkt tot de schors van loofbomen. Essentieel lijkt de hoge vochtigheid van dit milieu:

onder de schors van uitgedroogd hout werden nooit *Ptinella*-soorten aangetroffen. In het laboratorium bleek dat zelfs een relatieve vochtigheid van 95% niet voldoende is om deze kevers langer dan acht uur in leven te houden (Taylor, 1980).

Gezien de vergelijkbare milieuvoorkeur van *P. aptera* en *P. errabunda* en de huidige ruime verspreiding van de laatste in Groot-Brittannië lijkt het waarschijnlijk dat *P. errabunda* zich de komende tijd in Nederland en de rest van West-Europa verder zal uitbreiden.

Literatuur

- BESUCHET, C., 1971. Ptiliidae. In: *Die Käfer Mitteleuropas*, (H. Freude, K. W. Harde & G. A. Lohse eds) 3: 311-334. Goecke & Evers, Krefeld.
- BRAKMAN, P. J., 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggend gebied. – *Monogr. ned. ent. Ver.* 2: i-x, 1-219.
- HUIJBREGTS, J. & J. KRIKKEN, 1985. Overzicht van wijzigingen in de lijst van Nederlandse kevers (1966-1984). – *Nieuwsbr. eur. invert. Surv. Ned.* 16: 23-30.
- HUIJBREGTS, J. & J. KRIKKEN, 1988. Aanvullingen op de lijst van Nederlandse kevers (1985-1986). – *Nieuwsbr. eur. invert. Surv. Ned.* 18: 7-8.
- JOHNSON, C., 1975. Five species of Ptiliidae (Col.) new to Britain, and corrections to the British list of the family. – *Entomologist's Gaz.* 26: 211-223.
- JOHNSON, C., 1977. A third immigrant species of *Ptinella* Motschulsky (Col., Ptiliidae) new to the British fauna. – *Entomologist's Gaz.* 28: 43-44.
- KOCH, K., 1989. *Die Käfer Mitteleuropas, Ökologie*, 1: 1-440. Goecke & Evers, Krefeld.
- LUCHT, W. H., 1987. *Die Käfer Mitteleuropas, Katalog*: 1-342. Goecke & Evers, Krefeld.
- LUCHT, W., 1992. Koleopterologischer Jahresbericht 1989. – *Ent. Bl. Biol. syst. Käfer* 88: 161-191.
- TAYLOR, V. A., 1980. Coexistence of two species of *Ptinella* Motschulsky (Coleoptera: Ptiliidae) and the significance of their adaptation to different temperature ranges. – *Ecol. Entomol.* 5: 397-411.

Geaccepteerd 15.vi.1993.